

Η «ΑΝΟΣΙΑ ΤΗΣ ΑΓΕΛΗΣ» ΚΑΙ ΟΙ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ (της Ιωάννας Μουτσοπούλου)

Ο όρος “ανοσία της αγέλης” προβλήθηκε τελευταία μέσα στην παγκόσμια κρίση υγείας από κρατικούς εκπροσώπους, δημοσιογράφους και επιστήμονες διαφόρων χωρών ως μέσον αντιμετώπισης της κρίσης. Αυτό αξίζει την προσοχή μας, αν

θέλουμε να υπηρετήσουμε τον άνθρωπο και το κοινό καλό, χωρίς να παρασυρόμαστε βάσει των συμφερόντων μας ή από κάθε ζωική παρόρμηση που θα ενδύεται με επιστημονικούς όρους.

Το άρθρο αυτό δεν έχει κανένα σκοπό να υπεισέλθει σε κριτική συγκεκριμένων πολιτικών πρακτικών, παρά μόνον σε αυτό που φαίνεται να έχει ένα θεμελιώδες εννοιολογικό υπόβαθρο, όπως είναι η “ανοσία της αγέλης”.

Αρχικά, θα πρέπει να δούμε ότι αυτός ο όρος υποδεικνύει αυτό που συμβαίνει στη φύση, χωρίς τις κοινωνικές παρεμβάσεις του ανθρώπου, δηλαδή ότι ο ισχυρότερος επιβιώνει. Αλλά, ταυτόχρονα, ένας επιστημονικός όρος δεν σημαίνει ότι αθώνει αυτόν που του κάνει εφαρμογή. Στην ανθρώπινη κοινωνία αρχίζει να αναδεικνύεται η ελεύθερη επιλογή του ανθρώπου, αυτή που τον αίρει έξω από τη ζωικότητα, χωρίς όμως να την παραγνωρίζει. Αν έχουμε κάνει τόσες προόδους στον κοινωνικό τομέα, έχουμε διατυπώσει οράματα που θα μας βγάλουν από το πεδίο της ζωικότητας και έχουμε δημιουργήσει θεσμούς που θα εξασφαλίσουν την ανθρωπινότητά μας, για να καταλήγουμε με την πρώτη κρίση να επικαλούμαστε πάλι το κριτήριο “ο ισχυρότερος ας

επιβιώσει”, τότε τα λόγια περιττεύουν τόσο για τη δημοκρατία όσο και για τα ατομικά δικαιώματα. Η διαφορά από τον ρατσισμό και άλλες συναφείς κοσμοθεωρήσεις θα είναι ελάχιστη έως ανύπαρκτη.

Αν επεκτείνουμε την σκέψη στην κοινωνική διάσταση αυτού του όρου πέραν της τρέχουσας κρίσης, αυτή είναι φριχτή, γιατί στον πυρήνα της αποκλείει την κοινωνική πρόνοια απέναντι στους πιο αδύνατους (φτωχούς, άρρωστους, ηλικιωμένους, ανάπηρους, παιδιά και πολλές άλλες κατηγορίες) και πάντοτε με κριτήρια σωματικά, που είναι και τα κριτήρια του ρατσισμού – μόνον που στον ρατσισμό εντοπίζονται στη ράτσα, ενώ στην καθολικότητά της η έννοια ότι ο ισχυρότερος επιβιώνει συμπεριλαμβάνει τους πάντες. Μεταξύ των τομέων που εφαρμόζουν μια τέτοια κοσμοθεώρηση είναι και ο τομέας της οικονομίας, που είναι ο σημαντικότερος αυτή τη στιγμή τομέας στον οποίο διεισδύει μια τέτοια κοινωνική θεώρηση, μόνον που σε αυτόν το κριτήριο δεν είναι σωματικό αλλά η κοινωνική ισχύς. Στο βάθος τέτοιων εννοιών κρύβεται η ωμή δύναμη ως κριτήριο που επιβάλλεται σε μια κοινωνία και λειτουργεί εναντίον της.

Για να κατανοήσουμε όμως τη λειτουργία των διαφόρων θεωρήσεων, θα πρέπει να ανατρέξουμε σε όλο το εννοιακό πλέγμα που έχει διαμορφώσει την ανθρώπινη ατομική και κοινωνική ζωή. Το βασικότερο όλων – και είναι βασικότερο γιατί αποτελεί την πηγή όλων των υπολοίπων – είναι ο ατομισμός, αυτή η περιχαράκωση στα ατομικά συμφέροντα χωρίς ενδιαφέρον για το περιβάλλον. Σημασία δεν έχει αν τα συμφέροντα είναι μικρά ή μεγάλα, αλλά η θεμελιώδης εκείνη ποιότητα που αποτελεί το εννοιολογικό υπόβαθρο. Το περιβάλλον υπάρχει μόνον ως πεδίο εκπλήρωσης των ατομικών επιθυμιών και αναγκών. Τότε η ανθρωπινότητα μειώνεται, πράγμα που αναδεικνύεται έντονα στις μεγάλες κρίσεις.

Με θεμέλιο τον ατομισμό (που καλλιεργήθηκε έμμεσα και έντονα με τα πρότυπα της δήθεν κοινωνικής επιτυχίας και ελευθερίας) καταλήγουμε σε οικονομικές θεωρήσεις που στρεβλώνουν την έννοια τόσο της οικονομίας όσο και της ελευθερίας, με συνέπεια

να καταρρέει (πλην άλλων) το σύστημα πρόνοιας που οι άνθρωποι θεωρούσαν αυτονόητο και δεδομένο, αλλά δεν το στήριξαν πραγματικά. Έτσι τα κράτη μετακινήθηκαν από τον αρχικό τους σκοπό και λειτούργησαν με κριτήρια όχι δημοσίου συμφέροντος (που περιλαμβάνει και το ατομικό) αλλά αποκλειστικά ιδιωτικού. Το κράτος μετακινείται ανάμεσα στο ιδεατό του κοινού καλού και στην ωμή ισχύ αντίστοιχα με τις επικρατούσες κοινωνικές τάσεις και φαντασιώσεις. Γι' αυτό και οι ορισμοί για το κράτος ποικίλλουν και αληθεύουν ανάλογα με το τι επικρατεί σαν τάση.

Όταν, λοιπόν, προκύπτει μία μεγάλη κρίση όπως η σημερινή, ανακαλύπτει κανείς ότι το σύστημα περίθαλψης και πρόνοιας είναι απολύτως ανεπαρκές, αφού βέβαια ήδη οι ίδιοι το έχουμε αποδυναμώσει σε σημαντικό βαθμό. Και τότε θα πρέπει να αρχίσει λογικά να αναρωτιέται αν ένα κράτος μπορεί να αντιμετωπίσει όλες τις επιθυμίες των ανθρώπων για ασφάλεια, για άενη οικονομική επέκταση και για ψυχολογική άνεση. Αυτό δεν φαίνεται – προς το παρόν τουλάχιστον – δυνατόν. Και μάλλον δεν θα ήταν και σωστό να προσκολλάται κανείς σε μια άενη οικονομική καλυτέρευση και σε εκείνη την ψυχολογική άνεση που ταυτίζεται με την ανεμελιά απέναντι στα κοινά, γιατί η ευτυχία δεν είναι ανεμελιά. Εξάλλου, το κράτος ως θεσμός και οργάνωση λειτουργεί μέσω των κρατικών του φορέων, οι οποίοι όμως, εκτός από απρόσωπες δομές, είναι και άνθρωποι με τις δικές τους επιθυμίες, συμφέροντα και ικανότητες και δεν μπορεί παρά να επηρεάζουν προς το καλύτερο ή, συνήθως, προς το χειρότερο τη φύση του κάθε συγκεκριμένου κράτους. Επομένως, χρειάζονται προτεραιότητες στις ανθρώπινες επιλογές και όχι, χωρίς διάκριση, να θέλει κανείς να εκπληρώνονται όσα επιθυμεί, χωρίς καμμία κατανόηση για το εάν πρέπει και εάν είναι δυνατή μια τέτοια καθολική εκπλήρωση χωρίς βλάβη για άλλους ανθρώπους ή άλλους τομείς της ζωής. Μια τέτοια αόριστη και γενικόλογη επιθυμία, που θεωρεί αυτονόητες τέτοιες απαιτήσεις, αποδυναμώνει την έννοια του πολίτη, γιατί δείχνει ότι αυτός απλώς άγεται και φέρεται από τις επιθυμίες του και την τάση του για εφησυχασμό. Αυτή η γενική τάση, με τον ατομισμό που κρύβει, αντιστοιχεί ποιοτικά στις θεωρήσεις περί ανοσίας της

αγέλης, παρ' όλο που δεν έχει την αντίστοιχη δύναμη σε επίπεδο ατόμου. Η αντιστοιχία υφίσταται για δύο λόγους: πρώτον, γιατί η ποιότητά της είναι αδιαφορία για τα κοινά, δηλαδή αρνείται την ευθύνη όπως και η ανοσία αγέλης, και, δεύτερον, γιατί στο μαζικό επίπεδο έχει μεγάλη δύναμη μια και προσφέρει στήριγμα για την εφαρμογή τέτοιων αντικοινωνικών θεωρήσεων.

Ένα επόμενο στοιχείο κινδύνου από την αποδοχή τέτοιων κοινωνικών θεωρήσεων είναι το ότι, αν γίνει αποδεκτή κοινωνικά μία τέτοια στάση, τότε η ποιότητα την οποία αυτή εκπροσωπεί θα επηρεάσει σταδιακά και άλλους τομείς της ζωής, θα διαχυθεί παντού. Η ενυπάρχουσες ποιότητες κάθε επιλογής δεν περιορίζονται σε έναν μόνον επιλεγμένο τομέα, αλλά δηλητηριάζουν σιγά-σιγά το σύνολο της ζωής.

Επιπλέον, στην πράξη κάτι τέτοιο εφαρμόζεται ήδη και έμμεσα μέσω των πολιτικών επιλογών πολύ πριν από την κρίση, όπως με τη συρρίκνωση του τομέα υγείας, που στο τέλος, εκ των πραγμάτων, δεν μπορεί να αντιμετωπίσει το βάρος μιας τέτοιας κρίσης.

Το ζήτημα όμως είναι ότι αυτή η “επιστημονική θεωρία” δεν μπορεί να εφαρμοστεί κατά τη διάρκεια της κρίσης. Αν το σκεφθεί κανείς καλύτερα, πρέπει να αναρωτηθεί τι σημαίνει η ανοσία της αγέλης κατά την διάρκεια της κρίσης.

Ότι δεν θα πάρει καθόλου μέτρα για μείωση της επιδημικής εξάπλωσης; Αν όμως η κοινωνία διαλυθεί από τον φόβο και τον θάνατο, ποια πολιτική ηγεσία ή κοινωνία θα μπορέσει να αντέξει ένα τέτοιο βάρος;

Οι άρρωστοι άνθρωποι δεν θα γίνονται δεκτοί στα νοσοκομεία και θα αφήνονται αβοήθητοι στα σπίτια τους;

Ότι οι ηλικιωμένοι (που προς το παρόν πλήττονται περισσότερο) δεν θα πρέπει να έχουν περίθαλψη; Τότε με τι ηλικιακό κριτήριο θα αποφασίζει μία ηγεσία να αφήσει αβοήθητους τους ανθρώπους και πώς θα το εφαρμόσει; Θα τους ζητάει ταυτότητα για να τους δεχθεί σε νοσοκομείο ή να τους πετάξει; Και σε μια τέτοια

περίπτωση πώς θα αντιμετωπίσουμε τον αυξανόμενο φόβο θανάτου και τον αυξανόμενο ανταγωνισμό ανάμεσα στις διάφορες γενιές; Ακόμη και οι νέοι θα μεγαλώνουν με έναν τέτοιο φόβο για το μέλλον τους, μια και δεν θα είναι πάντοτε νέοι. Τα αποτελέσματα θα είναι φριχτά.

Ότι ούτε οι νέοι μας ενδιαφέρουν; Γιατί αυτή η πολιτική ανοσίας θα πλήξει φυσικά και αυτούς, μια και σε άλλες επιδημίες πληττόντουσαν περισσότερο οι νέοι. Όλο αυτό παραπέμπει ευθέως σε κατάργηση του δημόσιου συστήματος υγείας. Και οι κοινωνίες πρέπει να αποφασίσουν εάν θέλουν να υπάρχει ένα τέτοιο σύστημα και, εάν ναι, να ερευνήσουν τρόπους για να το στηρίξουν αλλά και να κάνουν θεμελιώδεις επιλογές για το ποιες θα είναι οι προτεραιότητες της ζωής τους, μια και δεν είναι δυνατόν να ικανοποιηθεί κάθε ατομική φαντασίωση από το κράτος.

Και αν ένα νοσοκομείο έχει γεμίσει από ηλικιωμένους, που μπορεί να είναι οι πρώτοι που θα αρρωστήσουν όπως σήμερα, τι θα πρέπει να γίνει όταν έλθουν και νέοι; Να αποσυνδέσουν τους ηλικιωμένους από τη μηχανική βοήθεια για να κάνουν χώρο για τους νέους;

Και ο ηλικιωμένος που συνέβαλε στο σύστημα υγείας με τις εισφορές του για δεκαετίες, πώς θα απορριφθεί από αυτό μόλις περάσει μία ορισμένη ηλικία; Είναι στη λογική των συστημάτων υγείας να περιθάλλει μόνον τους νέους; Αν είναι, θα πρέπει να διατυπωθεί ρητά.

Φυσικά, η οικονομική κατάρρευση που υπάρχει κίνδυνος να υπάρξει δεν μπορεί παρά να είναι τρομερή και ίσως να προκαλέσει αντίστοιχα θύματα. Όμως και στην περίπτωση που αφεθούν οι άνθρωποι αβοήθητοι πάλι θα υπάρξει οικονομική κατάρρευση, όχι μόνον για τους λόγους που πιθανολογούν οι ειδικοί, αλλά και λόγω της κοινωνικής διάλυσης και του πανικού που θα υπάρχει. Εκτός κι αν έχουμε σαν "όραμα" μία πρωτόγονη ολιγομελή κοινωνία, όπου κάποιοι λίγοι θα είναι ευχαριστημένοι μόνον και μόνον επειδή θα βρίσκονται ίσως σε καλύτερη θέση από

τους υπόλοιπους – μια και η κυριαρχία μπορεί για κάποιους να είναι αυτοσκοπός.

Ωστόσο, παραμένει ένα ακόμα πρόβλημα: ότι σε κάποιες συγκεκριμένες περιπτώσεις οι γιατροί είναι αναγκασμένοι να επιλέγουν ανάμεσα σε αυτούς που έχουν πιθανότητες επιβίωσης και εκείνους που δεν έχουν. Όμως οι πολιτικές επιλογές δεν επιτρέπεται να διαμορφώνουν κοινωνικά συστήματα περίθαλψης τέτοια που να ρίχνουν στους γιατρούς το βάρος τέτοιων επιλογών την τελευταία στιγμή και έτσι να εφαρμόζουν έμμεσα την ανοσία της αγέλης. Είναι ένα διαφορετικό πράγμα η επί του συγκεκριμένου δράση των γιατρών που αντιμετωπίζουν τη έλλειψη των μέσων και δεν μπορούν να κάνουν αλλοιώς και τελείως διαφορετικό πράγμα η κοσμοθεώρηση που κρύβεται πίσω από τις πολιτικές επιλογές και είναι αυτή που δημιουργεί a priori αυτές τις ελλείψεις. Και, όπως αναρωτιόταν ένα φίλος, ποιος ξέρει πόσοι γιατροί που χειρίστηκαν τέτοιες καταστάσεις θα έχουν ψυχολογικά τραύματα στο μέλλον, που αναγκάστηκαν να γίνουν “θεοί” και να απονεύμουν ζωή ή θάνατο, ενώ είναι απλοί άνθρωποι που προσπάθησαν να βοηθήσουν τον συνάνθρωπό τους.

10/4/2020

Ιωάννα Μουτσοπούλου

Μέλος της ΜΚΟ ΣΟΛΩΝ

εικόνα : pixabay.com